

8 ONDERZOEK

*“Nationale Parken in Nederland zijn grote aaneengesloten gebieden van tenminste 1.000 hectare, bestaande uit natuurterreinen, wateren en/of bossen, met een bijzonder planten- en dierenleven en een hoge belevingswaarde. Daarnaast kunnen Nationale Parken ook cultuurgronden bevatten, al dan niet als onderdeel van de EHS. **Tevens zijn er goede mogelijkheden voor recreatief medegebruik. In Nationale Parken worden natuurbeheer en natuurontwikkeling geïntensiveerd, worden natuur- en milieueducatie sterk gestimuleerd en worden natuurgerichte recreatie en onderzoek bevorderd.**”*
(Definitie Nationale Parken)

Over het Nationaal Park Dwingelderveld zijn in de loop der jaren op velerlei gebied rapporten verschenen (103 cm plankruimte). Plannen, studies, onderzoeken en verslagen. Veel van deze rapporten bevatten aanbevelingen. Sommige rapporten krijgen een praktische toepassing en sommige rapporten verdwijnen – door diverse oorzaken – snel in de la. Om een beeld te krijgen van wat er in de loop der jaren is verschenen en wat deze rapportages eventueel nog kunnen betekenen voor het Nationaal Park heeft het secretariaat een overzicht gemaakt van de rapportages.

Dit overzicht is besproken in de werkgroep Beheer & Onderzoek. Dat heeft ertoe geleid dat in de laatste kolom actiepunten zijn geplaatst. Het is de bedoeling dat deze actiepunten in de komende jaren worden opgepakt. Veel actiepunten zijn niet nieuw maar vragen desondanks om blijvende aandacht. Het overzicht maakt deel uit van het BIP 2004.

De rapporten met een duidelijk onderzoeks karakter zijn weergegeven op een lichtgrijze ondergrond.

jaar/nr	titel	auteur(s)	Aantal pag.	Samenvatting/conclusies/aanbevelingen	Opmerkingen voor BIP '03
1984/1	Het Dwingelderveld: vegetatie	Everts, De Vries	237	<ol style="list-style-type: none"> 1. Herstel van de oorspronkelijke hydrologische situatie en van het voedselarme karakter dient de hoogste prioriteit te krijgen. 2. Met name: Noordenveld (ontwatering en eutrofiëring) en 3. het Anserveld (ontwatering) en de 4. hoogveen en vencomplexen (Holtveen). 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beide zaken hebben de hoogste prioriteit. Ze dienen en dienen als leidraad voor de inrichting en het beheer van het Dwingelderveld. (Actiepunt) 2. Er wordt decennia lang hard aan gewerkt om het Noordenveld aan te kopen en in te richten als natuurgebeid. (Actiepunt) 3. Voor het Anserveld is de diepe leiding ten noorden ervan voorzien van stuwen. Verdere vernattingsmaatregelen zijn in voorbereiding. (Actiepunt) 4. De waterlossing Holtveen is gedempt.
1984/2	Het Dwingelderveld: geohydrologie	Bakker	175	<ol style="list-style-type: none"> 1. Herstel van de oorspronkelijke hydrologische situatie is mogelijk door peilverhogingen in de beekdalen. Deze hebben echter ook hun effect op de soms verre omgeving. 2. Andere ingrepen met een beperkter effect:: dempen van 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zowel in de Oude Vaart al in de Ruiner Aa heeft het waterschap de stuwen geautomatiseerd. Een hoger peil dan nu is niet mogelijk zonder medewerking van 'de landbouw'. 2. Deze aanbevelingen zijn, voorzover mogelijk,

jaar/nr	titel	auteur(s)	Aantal pag.	Samenvatting/conclusies/aanbevelingen	Opmerkingen voor BIP '03
1985/1	Vogelinventarisatie Dwingeloose & Kraloër Heide	Van Dijk, G. Kleine, J. Kleine	38	<p>sloten in de Hoorns en in het Noordenveld het dempen van de leiding langs het Holtveen en</p> <p>3. het omzetten van naaldbos in loofbos</p> <p>De op de heide voorkomende bosjes handhaven.</p>	<p>uitgevoerd.</p> <p>3. Deze aanbeveling wordt – geleidelijk – uitgevoerd.</p> <p>Beheeradvies voor NM/SBB.</p>
1986/1	Landschap en Recreatie	De Boer, Swaalf, Cortenraad	46	<p>1. Vanwege de kwetsbaarheid van de heide alleen de onmiddellijke omgeving van de Ruiner kooi betrekken bij recreatie.</p> <p>2. Graag extra aandacht in de zin van preventieve maatregelen voor het behoud van de bijzondere ecologische gradiënt, de overgang van de es van Kraloo naar de Kraloër Heide.</p>	<p>1. Is overeenkomstig het huidig gebruik</p> <p>2. De esbeplanting is in particulier bezit en valt onder de Boswet en hierdoor voldoende veiliggesteld.</p>
1986/2	Het Dwingelderveld, een fietsroute met beschrijving en excursiepunten	Bosma, Cortenraad, Beukenkamp	20	Beschrijving van 1 fietsroute en negen excursiepunten	Geen opmerkingen
1986/3	Het Dwingelderveld, een Drents Heideland	Bakker, Castel, Everts en de Vries	198	<p>Negatieve invloed op de vegetatie:</p> <p>1. Ontwatering en ontginning Noordenveld</p> <p>2. luchtverontreiniging heeft waarschijnlijk negatieve invloed op de vegetatie</p> <p>3. Verontreiniging van de natuur door bemesting van landbouwgebieden</p> <p>4. Verlaging grondwaterstand</p> <p>5. zeer grote cultuurtechnische ingrepen in de beekdalen</p> <p>6. bebossing</p>	<p>1. Zie 1984/1. (Actiepunt)</p> <p>2. Op de luchtverontreiniging heeft het NP weinig of geen invloed. Dit is een (inter-)nationale kwestie.</p> <p>3. Zie 1984/1. (Actiepunt)</p> <p>4. Zie 1984/1. (Actiepunt)</p> <p>5. Deze ingrepen zijn nauwelijks of niet terug te draaien.</p> <p>6. Zie 1984/2. (Actiepunt)</p>
1987/1	Fauna-inventarisatie Dwingelderveld en omgeving	Van Dijk, Kleine, Koopman	20	Geen	Geen opmerkingen.
1987/2	Oecologisch onderzoek aan drie dagvlindersoorten	Middelkoop, Veling	112	<p>1. Door de geringe mobiliteit van het Veenbesblauwtje en de Veenbesparelmoervlinder zal het kappen van bos tussen de vennen op zich geen grotere migratie tussen de vennen veroorzaken, tenzij in deze corridors nectarplanten voorkomen.</p> <p>2. Eutrofiëring en verdroging van de vennen moet zoveel mogelijk worden tegengegaan.</p> <p>3. Verwijdering van opslag uit de vennen is een goede maatregel.</p>	<p>1. Beheeradvies voor NM/SBB</p> <p>2. Zie 1984/1.</p> <p>3. Beheeradvies voor NM/SBB</p> <p>4. Beheeradvies voor NM/SBB</p>

jaar/nr	titel	auteur(s)	Aantal pag.	Samenvatting/conclusies/aanbevelingen	Opmerkingen voor BIP '03
1988/1	Fauna-inventarisatie Dwingelderveld en omgeving	Kleine, Van Eerde	120	<ol style="list-style-type: none"> 4. Als de huidige vegetatie in de vennen behouden blijft zullen de grote en middelgrote populaties van het Veenbesblauwtje en de Veenbesparelmoervlinder behouden blijven. 1. een zo natuurlijk mogelijk grond- en oppervlaktewaterstand 2. bevorderen open en actieve stuifzanden 3. cultuurgronden licht bemesten 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zie 1984/1. (Actiepunt) 2. Het Dwingelderveld is hier te klein voor. 3. Beheeradvies voor NM/SBB.
1988/2	Oriënterend onderzoek vennen Dwingelderveld Gemeente Dwingeloo	IWACO	15	Nader onderzoek is noodzakelijk om te beoordelen of de vennen gesaneerd dienen te worden.	Inmiddels is het ven op het Noordenveld gesaneerd.
1988/3	Avifauna	Van Dijk, Koopman	120	<ol style="list-style-type: none"> 1. Het Dwingelderveld uitbreiden met aanliggende cultuurgronden. 2. Actief stuifzand creëren in het bos 3. Herstellen van de oorspronkelijke hydrologische situatie 4. Vergrassing heide tegengaan 5. Extensie agrarisch beheer aanliggende cultuurgronden 6. Bosbeheer minder strikt bosbouwkundig 7. Uitsluiten rustverstoring met name van februari tot juli 8. Geen jacht 	<ol style="list-style-type: none"> 1. De afspraak is, dat we de parkgrens niet zullen verleggen. Voor zover mogelijk hebben aangrenzende cultuurgronden met behulp van het Programma Beheer een aangepast beheer. 2. Zie 1988/1. 3. Zie 1984/1. (Actiepunt) 4. Heeft blijvend hoge prioriteit. (Actiepunt) 5. zie 1) 6. Voor grote delen van de boswachterij heeft SBB deze omslag al gemaakt. 7. Rustverstoring is niet helemaal te voorkomen omdat het Dwingelderveld Nationaal Park is. 8. Er is geen jacht.
1988/4	Bijdrage Intranet bij de recreatieve toegankelijkheid	Faber	91	<ol style="list-style-type: none"> 1. Er is onvoldoende afstemming tussen de recreatieve inrichting en de inrichting voor het natuurbeheer. 2. Het gebied is te toegankelijk voor gemotoriseerd recreatieverkeer 3. Er is een te grote recreatieve druk rond een aantal concentratiepunten 4. Afsluitingsvarianten in prioritaire volgorde: <ul style="list-style-type: none"> • openbare zandwegen • weg Lhee-Kraloo • weg Lhee-Spier 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Deze conclusie is te stellig en discutabel. In een Nationaal Park zal er altijd enige spanning zijn tussen de belangen van de natuur en die van de recreanten. Het voorkómen van een te grote recreatiedruk op kwetsbare locaties is uitgangspunt. 2. Nadat een deel van de zandwegen zijn afgesloten is de toegankelijkheid flink teruggedrongen. Een verdergaande terugdringing van het gemotoriseerd verkeer is conform de doelstelling van het Dwingelderveld en dus wenselijk. (Actiepunt) 3. PM? 4. Volgorde ligt voor de hand.
1989/1	Fauna-inventarisatie	Kleine, Van Eerde	128	Geen aanbevelingen	Geen opmerkingen

jaar/nr	titel	auteur(s)	Aantal pag.	Samenvatting/conclusies/aanbevelingen	Opmerkingen voor BIP '03
1989/2	Dwingelderveld en omgeving Advies Randgebieden van Nationale Parken	VCNP	31	<ol style="list-style-type: none"> 1. Betrek randgebieden rondom Nationale Parken bij het beheer. 2. Wijs rondom Nationale Parken overgangszones aan. 3. In de randgebieden dient intensief gebruik te worden gemaakt van regulier instrumentarium. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Het beheer van de randgebieden wordt met regulier instrumentarium (Programma Beheer) zoveel als mogelijk toegepast. Zie ook 1988/3. 2. Zonder speciaal instrumentarium hebben overgangszones geen zin. Met dit advies heeft het Overlegorgaan destijds niet ingestemd. 3. Zie 1. en 1988/3.
1990/1	Fauna-inventarisatie Dwingelderveld en omgeving	Kleine, Van Eerde	128	Geen aanbevelingen	Geen opmerkingen
1990/2	Recreatie in het NP Dwingelderveld	Visschendijk	50	<ol style="list-style-type: none"> 1. 1,2 mln bezoeken per jaar 2. verblijfsrecreanten uit de Randstad 3. dagrecreanten uit de omgeving 4. actieradius fietsers binnen NP groot 5. 50% kent NP-status 6. bezoekers verwachten hekken en entreeheffing 	Onderzoek geeft de 'relatieve nulsituatie' weer van het Dwingelderveld; zeg maar: de stand van zaken.
1991/1	Fauna-inventarisatie Dwingelderveld en omgeving (tevens 1982-1991)	Kleine	58	Geen aanbevelingen	Geen opmerkingen
1991/2	Amfibiën en reptielen van het Dwingelderveld	De Vries, Duiverman	63	<ol style="list-style-type: none"> 1. Struikheidevegetaties sparen en dus niet plaggen. 2. Plagstroken niet breder dan één tot twee meter. Indien breder: verbindingstroken aanbrengen. 3. Plaggen op warme droge zomerdagen. 4. Branden in de winter. 5. Herderkudde verdient voorkeur boven rasterkudde. 6. Overhoekjes laten verruigen. 7. Opzetten broeihopen. 8. Opschonen vennen 9. Graven poelen. 10. Levend stuifzand creëren. 	Beheeradvies voor NM/SBB.
1991/3	Loopkeverinventarisatie Dwingelderveld	Van Essen	97	<ol style="list-style-type: none"> 1. Een dichte vegetatie op 1 cm boven de bodem lijkt voor veel soorten een belangrijke negatieve factor. 2. De beste garantie voor het behoud van zoveel mogelijk soorten lijkt een zo groot mogelijke aaneengesloten heide met daarin zoveel mogelijk variatie in 	Beheeradvies voor NM/SBB.

jaar/nr	titel	auteur(s)	Aantal pag.	Samenvatting/conclusies/aanbevelingen	Opmerkingen voor BIP '03
1991/4	De zoogdieren van het Dwingelderveld	Quist, Smaal	107	vegetatie(structuur). Plagstroken moeten niet te lang en te breed zijn, omdat dit voor veel soorten een barrière kan zijn. 1. Veel algemene (bekende) beheersrichtlijnen 2. Dwingelderveld bij het beheer beschouwen als een geheel met de omgeving 3. Intensieve bedrijfsvoering op het Noordenveld heeft een sterk negatief effect op de natuur. Onttrekken aan de landbouw is enige oplossing. 4. Eén beheerplan voor Dwingelderveld is het beste.	1. Beheeradvies voor NM/SBB. 2. Voorzover mogelijk is dat ook zeker de bedoeling. 3. Intensieve agrarische bedrijfsvoering betreft nog slechts 10% van de oppervlakte en is dus al bijna verleden tijd. Zie verder 1984/1. 4. Eén beheersplan is niet per sé noodzakelijk zolang er maar goed overleg is tussen de beheerders.
1991/5	Dwingelderveld: libellen en dagvlinders	Verspui	72	1. Instandhouden verschillende verlandingsstadia bosvennen 2. Verminderen eutrofiërende invloed vanuit de atmosfeer 3. Opzetten van waterpeil vennen en vochtige en natte heide 4. Verminderen van de eutrofiering van de heideplassen door het aan de landbouw onttrekken van het Noordenveld. 5. In stand houden van een gevarieerde heide. 6. Maken van geleidelijke overgangen van bos naar heide. 7. In standhouden van bloemrijke berm met veel Tormentil tussen de boswachterij Dwingeloo en de Dwingeloosche heide 8. Het verwijderen van opslag bij heideveldjes ten oosten van de Noordster	1. Advies voor beheerders 2. Zie 1986/3. 3. Zie 1984/1. 4. Zie 1984/1. 5. Zie 1991/3, 1988/3 enz. 6. Dit advies heeft de aandacht van de beheerders. Zie ook natuurdoeltypenkaart. (In voorbereiding) 7. Beheeradvies voor NM/SBB. 8. Beheeradvies voor NM/SBB.
1992/1	Wildbeheerplan 1992-2004	WBE Dwingelderveld e.o.	74	Geen aanbevelingen	Geen opmerkingen
1992/2	Het Dwingelderveld, hoog en droog	Hijzen, Otten (WS Oude Vaart)	35	geen aanbevelingen	Geen opmerkingen
1992/3	Fauna-inventarisatie Dwingelderveld en omgeving	Kleine	44	geen aanbevelingen	Geen opmerkingen
1993/1	Fauna-inventarisatie Dwingelderveld en omgeving	Kleine, Van Eerde	56	geen aanbevelingen	Geen opmerkingen
1993/2	Natuur en recreatie in Nationale Parken	Mels	91	Het doel dat bereikt moet worden is een consensus waarbij de Parkstatus gebaat is. Dit houdt het volgende in: 1. Alle partijen moeten het gevoel hebben dat ze beter	De aanbevelingen hebben hun geldigheid niet verloren.

jaar/nr	titel	auteur(s)	Aantal pag.	Samenvatting/conclusies/aanbevelingen	Opmerkingen voor BIP '03
				<p>worden van de samenwerking. Er moet een win-win-situatie ontstaan voor recreatie en natuurbelangen.</p> <p>2. De inhoudelijke problematiek moet in volle omvang worden opgelost en de consensus moet passen binnen het kader van de parkstatus. De hoofd- en nevenfunctie moet gerespecteerd worden.</p> <p>Met deze randvoorwaarden kunnen de volgende aspecten worden aangepakt:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. vorming van een Parkbestuur 2. overeenstemming over de problematiek van het Dwingelderveld 3. overeenstemming over maatregelen 4. de uitvoering en monitoring 	
1993/3	Studie naar de ecologie van het Heideblauwtje	Gutter, Viveen	87	Wenselijk beheer: een mozaïekheide met horizontale en verticale structuren; functioneel gescheiden terreinen verbinden; dennen- en berkenopslag handhaven; levert het plaatsen van bijenvolken niet te veel oneerlijke concurrentie op?	Beheeradvies voor NM/SBB.
1993/4	Herstelplan Korhoen Noord-Nederland	Niewold	137	<ol style="list-style-type: none"> 1. In het Dwingelderveld dient te worden gestreefd naar een populatie van minimaal 50-100 korhoenders. 2. Uitbreiding van het leefgebied door natuurontwikkeling in de boswachterij is zeer welkom. 3. Het begrazingsbeheer dient aanzienlijk te worden teruggedrongen. 4. Het Noordenveld dient adequaat beheerd te worden. 	1 t/m 4: Momenteel is alleen in het NP Sallandse Heuvelrug een zeer kleine populatie Korhoenders actief. De overige populaties zijn in Nederland uitgestorven. Dit is een achteruitgang van enkele tienduizenden begin deze eeuw tot ongeveer twintig(!) in 2002. Het is niet erg realistisch om onder de huidige, ongunstige, omstandigheden te streven naar terugkeer van het Korhoen.
1994/1	Fauna-inventarisatie Dwingelderveld en omgeving	Kleine, Van Eerde	56	geen aanbevelingen	Geen opmerkingen
1994/2	De zandhagedis in Drenthe	Bijlsma	116	Het voeren van een optimaal beheer lijkt voldoende voor het handhaven van een levensvatbare populatie.	Geen opmerkingen
1994/3	Met fiets en geld in het Dwingelderveld	UvU	56	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vooral ouderen zijn op zoek naar een 'rurale idylle'. 2. De totale omzet van de recreanten voor de lokale economie bedraagt 22-30 mln gulden per jaar. Tachtig procent hiervan komt voor rekening van natuurgebonden activiteiten. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Past in het beeld van 'Drentenieren'. 2. Conclusie geeft economische betekenis aan van natuurgerichte recreatie.
1995/1	Enige gegevens m.b.t. vos en ree in WBE Dwingelderveld e.o.	Ter Braake c.s.	7	<ol style="list-style-type: none"> 1. Terugbrengen vossenstand op niveau begin jaren '80 2. Aanbrengen wildtrappen in Drentse Hoofdvaart 3. Het reewildafschot afstemmen op voorkomen van 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Momenteel vindt geen jacht plaats. 2. Wildtrappen zijn aangebracht. 3. Advies is onuitvoerbaar. Alleen bij een reeënstand van

jaar/nr	titel	auteur(s)	Aantal pag.	Samenvatting/conclusies/aanbevelingen	Opmerkingen voor BIP '03
1995/2	Het korhoen terug in het Dwingelderveld	Van den Berg	38	aanrijdingen. Herstel van de oorspronkelijke ecohydrologische situatie is belangrijk voor terugkeer Korhoen	nul zijn er geen aanrijdingen. Zie 1984/1. (Actiepunt)
1995/3	Vegetatieontwikkeling in het Noordenveld en de Kraloërheide	Van Leeuwen	51	1. Vergrassing van droge en vochtige heide is goed tegen te gaan door plaggen, chopperen, branden en begrazen 2. Achteruitgang van karakteristieke soorten wordt vooral veroorzaakt door depositie en is daardoor nauwelijks door interne maatregelen op te lossen 3. Structurele verhoging van de peilen van de naburige beken. 4. Dempen van sloten en greppels 5. Stabiele hoge grondwaterstand vereist.	1. Dit advies wordt permanent opgevolgd. 2. Zie 1986/3. 3. Zie 1984/2. 4. Zie 1984/1. (Actiepunt) 5. Zie 1984/1. (Actiepunt)
1995/4	BIP Noordenveld-Boswachterij Dwingeloo	Takman	17	1. Kappen van bos in diverse vakken 2. Afgraven deel slenk Spier 3. Afgraven grasland in slenk Spier 4. Afgraven Groot Koelevaartsveen 5. Afgraven slenk Noordenveld	Dit plan is een ecosysteematische benadering die gericht is op de herintroductie van het korhoen maar niet uitsluitend. Ook andere vogels liften mee (patrijs en gorzen). SBB voert het gefaseerd uit.
1995/5	Beheersvisie Dwingeloo; inrichtingsvoorstel 2 ^e fase relatienota	Buro Bakker	32	Beëindigen/verminderen wateronttrekking Anserveld	Zie ook 1984/1. Advies is deels uitgevoerd. Momenteel bereidt waterschap plannen voor om het Anserveld verder te vernatten. (Actiepunt)
1995/6	Beheersvisie Ruinen; inrichtingsvoorstel 2 ^e fase relatienota	Buro Bakker	34	Beëindigen/verminderen wateronttrekking Kloosterveld	Vervolg onbekend. (Actiepunt)
1995/7	Fauna-inventarisatie Dwingelderveld en omgeving	Kleine, Van Eerde	52	Geen aanbevelingen	Geen opmerkingen
1995/8	Beheren zonder stagneren	Min. LNV	25	Voorstel om het heideplaggen blijvend mogelijk te maken.	Aanbevelingen te uitgebreid en te veelomvattend en daardoor niet goed uitvoerbaar. Advies is door gewijzigde provinciale regelgeving achterhaald.
1996/1	Fauna-inventarisatie Dwingelderveld en omgeving	Kleine, Van Eerde	57	Geen aanbevelingen	Geen opmerkingen
1996/2	Entree te Spier	Grontmij	18	Geen aanbevelingen	Inrichtingsplan Entree Spier uitgevoerd.
1997/1	Fauna-inventarisatie Dwingelderveld en omgeving	Kleine, Van Eerde	61	1. na half maart geen bosbouwwerkzaamheden meer 2. ook enkele exoten laten staan 3. Noordenveld licht bemesten 4. braamstruwelen Smitsveen uitrasteren	Beheeradvies voor NM/SBB.

jaar/nr	titel	auteur(s)	Aantal pag.	Samenvatting/conclusies/aanbevelingen	Opmerkingen voor BIP '03
				5. alleen begin juli plaggen 6. ruigtkruidenvegetaties uitbreiden 7. Oeverwaluwanwand vrijhouden	
1997/2	Vegetatieontwikkeling in de natuurterreinen van de boswachterij Dwingeloo	Van Leeuwen	39	Geen aanbevelingen	Geen opmerkingen
1997/3	De fauna van het Dwingelderveld: recente ontwikkelingen en een faunabeheerplan	Niewold	95	1. Sluiting weg Lhee-Kraloo 2. Plagstroken niet breder dan 10 meter 3. vermindering begrazing als sturende maatregel, ter bescherming van bodembroeders 4. alleen de Ruiner kudde handhaven 5. geen soortgericht faunabeheer 6. geen jacht, tenzij...	1. Zie 1988/4. (Actiepunt) 2. Beheeradvies voor NM/SBB. 3. Nu niet aan de orde; de kudde van Dwingeloo/Lhee zou op termijn ook eigendommen van SBB moeten kunnen begrazen. 4. Nu niet aan de orde. 5. Akkoord als uitgangspunt, maar er zijn natuurlijk altijd uitzonderingen. 6. Dit advies is al enige tijd uitgangspunt.
1997/4	Van fietspad tot fietsplan	Recreatieschappen Drenthe	46	1. Er moet onderzoek gedaan worden naar de fietsintensiteit. Vooral voor de weg Lhee-Spier 2. Er is behoefte aan een fietskaart voor alle fietspaden. 3. In het zuidoosten moet een entree komen om daar recreanten op te vangen en ze niet het Park te laten doorkruisen. 4. Voorstel: een loopknuppelbrug over een ven in de buurt van het Lheebroekerzand. 5. Meer recreatieve voorzieningen langs de fietspaden. 6. Ontheffingen voor ouderen en mindervaliden als de weg Lhee-Kraloo wordt afgesloten 7. Nieuw fietspad Waterleuzen – Benderse	1. Het doel hiervan is om te bezien of een vrijliggend fietspad zinvol is. Inmiddels heeft SBB een vrijliggend fietspad door de Boswachterij aangelegd. 2. Er zijn twee fietskaarten: SBB en NM 3. Dit advies is aan de orde wanneer de weg Lhee – Kraloo niet meer toegankelijk is voor gemotoriseerd verkeer. (Actiepunt) 4. Interessant voorstel; maar vanwege kwetsbaarheid vennen wel op een andere locatie. (Actiepunt) 5. Voorzover wordt bedoeld 'banken' is hier al een begin mee gemaakt door het Recreatieschap Drenthe. 6. Voorstel oogt sympathiek maar inhoudelijk bekeken is het geen goed voorstel. Het gaat om het weren van auto's. (Actiepunt) 7. Mogelijk dat in het 'Plan Benderse' dit fietspad een plaats kan krijgen; zo dicht mogelijk camping Engeland gesitueerd. (Actiepunt)
1997/5	Beheersplan particuliere terreinen	Halmingh	44	Alleen gedetailleerde beheersaanbevelingen	Geen opmerkingen
1998/1	Vegetatiekartering Dwingelderveld Ontwikkelingen tussen	Buro Bakker	68	1. Huidige methode is uitgangspunt voor toekomstige karteringen 2. Monitor geselecteerde gebiedsdelen	1. Tenzij er een betere methode ontwikkeld wordt. 2. Akkoord. (Actiepunt)

jaar/nr	titel	auteur(s)	Aantal pag.	Samenvatting/conclusies/aanbevelingen	Opmerkingen voor BIP '03
	1983 en 1997			3. Aanvullende inventarisatie paddestoelen. 4. Voor sommige zeldzame soorten valt herintroductie te overwegen (Valkruid, Rozenkransje, Beenbreek, Heidekartelkblad, Liggende vleugeltjesbloem).	3. Is gebeurd (zie 2001/3) 4. Voorstel wordt door beheerders niet overwogen.
1998/2	Evaluatie bezoekerscentrum Dwingelderveld en informatiecentrum Lhee	RO-groep/Codacq	101	1. Diverse aspecten van het bezoekerscentrum kunnen worden verbeterd, zowel inhoud als service. 2. Herkenbaarheid entree infocentrum SBB te Lhee verbeteren	1. Het bezoekerscentrum wordt momenteel (2003) heringericht en verbeterd. 2. Akkoord. (Actiepunt)
1998/3	Fauna-inventarisatie Dwingelderveld en omgeving	Kleine, Van Eerde	64	Na 1 april geen bosbouwwerkzaamheden meer (vellingen).	Er wordt alleen nog buiten het broedseizoen geveld.
1999/1	Fauna-inventarisatie Dwingelderveld en omgeving	Kleine	37	Geen aanbevelingen	Geen opmerkingen
1999/2	De libellen en sprinkhanen in het NP Dwingelderveld	De Groot	21	1. Het hoogveentje in de Anserdennen is van belang voor libellen. 2. Geen speciale beheersmaatregelen nodig. Vernatting is altijd goed.	Geen opmerkingen
1999/3	Hydro-ecologisch modelonderzoek Nationaal Park Dwingelderveld	Iwaco i.o.v. Waterschap Meppelerdiep	73	1. Het zwaartepunt van de verdroging ligt op de slenken, in de vroegere hoogveengebieden, in de randzone van het NP en in het Noordenveld. 2. De belangrijkste oorzaak van de verdroging is de landbouwkundige drooglegging. 3. Verhoging van de natuurwaarde kan door: omvorming van bos tot korte vegetatie, omvorming landbouwenclave Noordenveld, ondieper en intensiever ontwateringsstelsel (ook buiten de grens). 4. Vernatting van het Dwingelderveld heeft waarschijnlijk versnelde oppervlaktewaterafvoer in de randzone tot gevolg. Onderzoek naar overlast is raadzaam.	Het hydro-ecologisch modelonderzoek heeft inmiddels geleid tot vaststelling van het Plan van aanpak waterhuishouding Dwingelderveld 2001-2006. (Actiepunt)
2000/1	Fauna-inventarisatie Dwingelderveld en omgeving	Kleine	46	1. de Rode Lijst moet zwaar meewegen bij beheer/inrichting 2. ontwaterende en eutrofiërende invloeden beperken 3. opschonen één der Benderse Plassen 4. "pitrus-gedoogbeleid" in noordoost hoek van de Davidsplassen t.b.v. grote waterbroedvogels 5. oostrand Holtveenslenk publieksluw houden; bosvakken	Joop Kleine heeft zich in deze uitgave bijzonder ingespannen om een groot aantal beheersadviezen te geven. Sommige adviezen gaan in hun detaillering zo ver dat ze alleen voor de betreffende beheerder interessant zijn en op hun waarde kunnen worden beoordeeld. Wij gaan er van uit dat de beheerders deze adviezen ter harte nemen. Enkele punten hebben verdergaande gevolgen of zijn

jaar/nr	titel	auteur(s)	Aantal pag.	Samenvatting/conclusies/aanbevelingen	Opmerkingen voor BIP '03
				124, 129 en 132 onklaar maken voor publiek	eigendomsoverstijgend. Deze punten moeten nader worden bekeken. Het zijn de punten 5, 7, 8, 9, 15, 16, 19, 31, 32, 40, 41, 42, 43, 44, 48 en 49.
			6.	wilgenopslag Hoornse Plas in tact laten	
			7.	wandelroute Smitsveen verleggen naar de westrand	
			8.	zandpad tussen het Zandveen opheffen c.q. doorsteken waardoor natte verbinding ontstaat	5 De huidige situatie handhaven.
			9.	De Hoorns verwerven	7 PM
			10.	solitaire bomen/opslag/struwelen op de heide laten staan	8 Is te overwegen; meenemen in zoneringsplan
			11.	braamstruwelen aan de rand van de heide handhaven	9 Dit is lopend beleid. In 2002 opgeschort wegens gebrek aan middelen.
			12.	Dwingelderveldslagen vrijstellen	
			13.	heide ten zuiden van de Oude Postweg ontbossen	
			14.	heidegebied Anserdennen ontbossen	
			15.	Het "Vlinderpad". De paden tussen de vakken 41/50,49/50, 63/69 en 78/79 (gedeeltelijk) laten vervallen en de vernatting bevorderen.	15 Is te overwegen; meenemen in zoneringsplan; (Actiepunt)
			16.	De paden tussen de Holtveenslenk en het Westerveen/Kibbelhoek (paden tussen de vakken 123/38 en 47/38) (gedeeltelijk) laten vervallen en daarbij (deels) vak 38 kappen.	16 Is te overwegen; meenemen in zoneringsplan; (Actiepunt)
			17.	Kleine open plekken creëren ter afwisseling, in dicht éénvormige opstanden.	
			18.	Verwijderen van flinke percelen bos in de omgeving van het Schapenpark, Hierdoor kan een stuifzandmilieu worden geschapen, nadeel kan zijn dat hierdoor extra recreanten worden aangetrokken.	
			19.	Het is gewenst grote rustige gedeelten tot stand te brengen (geen verstoring door paden etc.)	19. Is te overwegen; meenemen in zoneringsplan; (Actiepunt)
			20.	Het bevorderen van ruigtkruidenvegetaties en zomen bij bv. vak 76, het v.m. plagdepot in het Noordenveld etc.	
			21.	Doortrekken van de geluidswand richting Nuilerbos	
			22.	Het Lheebroekerzand weer vrijstellen van bomen en opslag	
			23.	Het zoeken naar een goede en definitieve oplossing (bijv. een vaste wand) voor de kolonie Oeverzwaluwen (Rode Lijstsoort) bij de Holtveenslenk	
			24.	Bosvellingen dienen plaats te vinden tussen september en maart	
			25.	Nog eens de vraag beantwoorden of het nodig is alle,	

jaar/nr	titel	auteur(s)	Aantal pag.	Samenvatting/conclusies/aanbevelingen	Opmerkingen voor BIP '03
				<p>vooral oudere, exoten om zeep, te helpen.</p> <p><u>Maatregelen voor een zo rijk mogelijk geschakeerde vogelstand in het Noordenveld:</u></p> <p>26. Licht bemesten van een aantal landerijen met ruige mest</p> <p>27. Experimenteren met een variatie in het grondgebruik. Graslanden met vee afwisselen met een deel zonder vee. plaatselijk graanveldjes creëren.</p> <p>28. Sloot- en greppelranden vanaf augustus maaien.</p> <p>29. Braamstruiken aanplanten en uitrasteren</p> <p>30. Zorg voor variatie in vegetatiehoogte en een open graszode. (distels en andere grote "akker-onkruiden)</p> <p>31. Boerderij van Staatsbosbeheer niet afbreken maar nieuwe bestemming voor zoeken.</p> <p>32. Eiken langs de Kraloërweg niet allemaal kappen, de bomen vanaf het plagdepot tot het Kraloërveld kappen, waardoor de "scheiding" hei/cultuurland ter plaatse vervalt.</p> <p><u>Begrazing</u></p> <p>Negatieve bijverschijnselen:</p> <p>33. Op de Dwingeloose heide vallen veewissels te constateren omdat de daar ingerasterde runderen vaak grazen op het grasland langs de Hoogeveense dijk en het weiland bij de Davindshoeve; de tussenliggende heide wordt via die wissels overgestoken en verhoudingsgewijs aanmerkelijk minder begraasd (verhouding 60-40%) Mijns inziens verdient het aanbeveling de beide "weilanden" uit te rasteren om begrazing van de heide te bevorderen.</p> <p>34. Plaatselijk worden randen van vennen en veentjes vertrapt; o.a. is dit het geval bij de Davidsplassen, de Kraloër plas, het Moordenaarsveen en het Smitsveen.</p> <p>35. De ondergroei van het bosje ten oosten van de Davidshoeve is totaal verdwenen door betreding van struinend en slapend vee.</p> <p>36. De Jeneverbesstruwelen vij het Smitsveen zijn op diverse plaatsen door struinend vee beschadigd c.q.</p>	<p>31 Goed idee (b.v. pittoreske ruïne?) maar helaas, de sloopvergunning is al binnen.</p> <p>32 PM, wordt meegenomen in plan Noordenveld; (Actiepunt)</p>

jaar/nr	titel	auteur(s)	Aantal pag.	Samenvatting/conclusies/aanbevelingen	Opmerkingen voor BIP '03
				vertrapt.	
				37. Braamstruwelen in het Noordenveld krijgen nauwelijks kans tot ontwikkeling door vertrapping en vraat.	
				38. Koeien vreten veel Beenbreek, zoals begin juli 2000 is geconstateerd rond het Langeveen.	
				39. Om verdere beschadiging van de Jeneverbessen en braamstruwelen, biotoop van een aantal vogelsoorten, te voorkomen is het uitrasteren ervan dringend gewenst.	
				<u>Recreatie en rustverstoring</u>	
				40. De kunstroute en de ATB-route zijn in strijd met de hoofddoelstellingen van het park.	40 Een discussie waard; (Actiepunt)
				41. Recreatie concentreren rond informatiecentrum bij Spier, het Lheederzand e.o., omgeving Noordster/Torentjeshoek, omgeving Bezoekerscentrum/Wiltzangh.	41 Meenemen in zoneringsplan; (Actiepunt)
				42. Bezoekersluw houden van omgeving "Vlinderpad", Lheebroekerzand/Witteveen, Westerveen/Kibbelhoek/Holtveenslenk, Dwingelderzand, De Bork, Anserdennen/Drostenvveen, Anserveld en de zuidostrand van de heide/De Hoorns.	42. Met mate meenemen in zoneringsplan; (Actiepunt)
				43. Meer paden opheffen en zorgen voor natuurlijke barrières b.v. vernatting	43 Is niet momenteel niet nodig.
				44. Strenger handhaven van verbod om zich buiten de paden te begeven (borden plaatsen en verbaliseren)	44. Is niet nodig.
				45. Geen Kokmeeuw-eieren raapacties meer houden	
				46. Alleen bejaging wanneer er sprake is van aantoonbare schade	
				47. Werkzaamheden beter spreiden en grond/plagsel niet lang in depot laten staan	
				<u>Algemeen</u>	
				48. Dwingelderveld zou een stiltegebied moeten zijn (geen vliegverkeer boven het gebied en geen autoverkeer op zandpaden)	48 Dwingelderveld is Milieubeschermingsgebied (= Stiltegebied). Vliegtuigen vallen buiten onze competentie. Terzijde: het is de vraag of storingsvrije zone van de radiosterrenwacht een twee- of een driedimensionale zone is. M.a.w. strekt deze zich ook uit in de lucht?
				49. Vermindering van borden	
				50. Regelmatig verwijderen van zwerfvuil	

jaar/nr	titel	auteur(s)	Aantal pag.	Samenvatting/conclusies/aanbevelingen	Opmerkingen voor BIP '03
2000/2	Haalbaarheidsonderzoek herinrichting N855 Spier - Lhee	Grontmij	46	<ol style="list-style-type: none"> 1. De N855 inrichten als erftoegangsweg 2. Onderzoek doen naar alternatieve route voor volwaardige gebiedsontsluitingsweg. 3. Herinrichting dient gepaard te gaan met maatregelen voor de hydro-ecologie. 	<p>49 Van harte mee eens. Kan eigenlijk alleen goed als het Dwingelderveld geheel vrij is van gemotoriseerd verkeer. (Actiepunt)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. De werkzaamheden zijn volgens de aanbevelingen aan de gang. 2. Staat geprogrammeerd in het Provinciaal Omgevings Plan. (Actiepunt) 3. Staat op de projectenlijst 2003 geprogrammeerd.
2001/1	Samenvatting Hydro-ecologisch modelonderzoek NP Dwingelderveld	IWACO i.o.v. Waterschap Meppelerdiep	34 + 39	<p>Scenario 'Óp weg naar herstel':</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. periodiek plaggen 2. opschonen vennen 3. dempen sloten 4. omvormen Noordenveld tot natuur 5. slenkherstel in de bossen 6. opzetten peilen in de randzone 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zie 1995/4 2. Zie 1984/1(Actiepunt) 3. Zie 1984/1(Actiepunt) 4. Zie 1984/1(Actiepunt) 5. Zie 1984/1(Actiepunt) 6. Zie 1984/2 <p>Het hydro-ecologisch modelonderzoek heeft inmiddels geleid tot vaststelling van het Plan van aanpak waterhuishouding Dwingelderveld 2001-2006. (Actiepunt)</p>
2001/2	Plan Benderse	Natuurmonumenten (Kerssies, Kwint)	20	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kloosterveld inrichten naar de situatie rond 1925 2. Bezoekerscentrum wordt nadrukkelijker pleisterplaats voor bezoekers 3. herinrichting P-plaats (eindpunt) 4. scheiding bezoekersstromen 5. scheiding wandel en fietsverkeer bij Theehuys 	Dit plan wordt, afhankelijk van de geldstroom, fasegewijs uitgevoerd.
2001/3	Paddestoelenkartering 1999/2000	Ozinga (Buro Bakker)	40	<ol style="list-style-type: none"> 1. In standhouden van natuurdoeltype dennenbossen op voedselarme zandgrond d.m.v. dunning, begrazing en/of gecontroleerde bosbrand. 2. Terugdringen van de hoge stikstofdepositie op nationale schaal blijft belangrijkste randvoorwaarde voor behoud en herstel paddestoelenflora. 3. Op enkele kansrijke locaties ten minste 1000 m² plaggen/strooiselverwijdering. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beheeradvies voor NM/SBB. 2. Zie 1986/3. 3. Beheeradvies voor NM/SBB. Discussie?
2001/4	Slenkherstel Anserveld/Noordenveld	Eelerwoude	12	<ol style="list-style-type: none"> 1. Het herstel van de slenken is een belangrijke stap op weg naar hydrologisch herstel van het NP. 2. Er moet een oplossing komen voor de kruising van de slenken met de weg Lhee-Kraloo. Het slenkensysteem moet prioriteit hebben. 3. Behoud standweide schaapskooi is randvoorwaarde 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zie 1984/2 (Actiepunt) 2. Akkoord, zolang de weg Lhee – Kraloo nog toegankelijk is voor gemotoriseerd verkeer. Daarna mogelijk een eenvoudige passage voor fietsers. 3. PM.

jaar/nr	titel	auteur(s)	Aantal pag.	Samenvatting/conclusies/aanbevelingen	Opmerkingen voor BIP '03
				voor uitvoering plannen.	
2001/5	Bijenfauna en beheer	Peeters & Reemer	44	<ol style="list-style-type: none"> 1. Het grote structuurarme struikheideveld is minder interessant voor wilde bijen. 2. Microreliëf handhaven. 3. Zandwegen open houden - desnoods creëren - maar wel zonder verkeer. 4. Oude weidepalen laten staan. 5. Bermen schraal houden. 6. Locatie en aantal bijenkasten moet gewijzigd (concurrentie honingbij). 	1 t/m 6: Beheeradvies voor NM/SBB.
2002/1	Hoogveenontwikkeling in veentjes enz.; Een landschapsbenadering	Everts, Baaijens, Verschoor, De Vries, Grootjans	54	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dwingelderveld naar het oosten uitbreiden 2. Het opzetten van waterpeilen om de veentjes lijkt effectiever dan vernatting van de veentjes zelf 3. Bos boven B-horizont met glidelaagjes kappen 4. Paden op oude organische lagen op termijn verwijderen 5. Het Koelevaartsveen niet begrazen. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dit is geen reële optie. 2. Beheeradvies voor NM/SBB. 3. Beheeradvies voor NM/SBB. 4. Beheeradvies voor NM/SBB.. 5. Beheeradvies voor NM/SBB.

Conclusie

Bovenstaande lijst is een gemêleerde verzameling van onderzoeken, afstudeerscripties, plannen enz., enz. Dit betekent dat niet alle aanbevelingen, adviezen en conclusies even bruikbaar zijn voor het beleid van het Nationaal Park. Bovendien zijn er nogal wat aanbevelingen die meer beheerstechnisch bedoeld zijn. Deze zijn meer geadresseerd aan de beheerders.

Er zijn enkele aanbevelingen die gedurende de bijna twintig jaar van onderzoek stelselmatig terugkeren daarmee van belang moeten worden geacht voor het beheer en de inrichting van het Nationaal Park Dwingelderveld. Deze zijn:

1. De grondwaterstand in het Dwingelderveld moet maximaal omhoog.
2. Het Noordenveld moet worden omgevormd tot natuurgebied.
3. Het gemotoriseerd verkeer (auto's, motoren, brommers) moet worden geweerd in het Dwingelderveld.

Besluit

Het Overlegorgaan onderschrijft deze drie aanbevelingen nogmaals. De uitvoering ervan is een zaak van nader overleg.